

Jan Tatur-Dytkowski, Marek Hołowiński

NOWE DANE O WYSTĘPOWANIU *BATOZONELLUS LACERTICIDA* (PALLAS, 1771) (HYMENOPTERA: POMPILIDAE) W POLSCE, BUŁGARII ORAZ GRECJI KONTYNENTALNEJ

New distributional data of *Batozonellus lacerticida* (Pallas, 1771) (Hymenoptera: Pompilidae) from Poland, Bulgaria and Greek mainland

Batozonellus lacerticida (Pallas, 1771) to gatunek palearktyczny, znany z Europy, Azji, północnej Afryki, na wschodzie sięgający po północną Japonię, Koreę i Chiny (Wolf 1971). W Polsce przebiega jego północna granica zasięgu, zaś sam nastecznik należy do rzadkości faunistycznych. Dotychczas został wykazany z Pobrzeża Bałtyku, Pojezierza Pomorskiego, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Niziny Mazowieckiej, Podlasia, Dolnego i Górnego Śląska, Wyżyny Małopolskiej, Wyżyny Lubelskiej oraz Niziny Sandomierskiej (Wiśniowski 2004, 2009). Do niedawna ostatniego, znanego osobnika *B. lacerticida* złowiono na Roztoczu w 1978 roku (Kowalczyk 1988) oraz 5 osobników na Nizinie Sandomierskiej w latach 2003-2008 (Wiśniowski 2009). W większości wymienionych krain współcześnie ani razu nie został potwierdzony. Obecnie niedawno odkryto nową lokalizację gatunku w rezerwacie Jelonka na Podlasiu, gdzie zaobserwowano dwa osobniki (Twerd 2015).

Takson nigdy nie był objęty żadną formą ochrony. Postępująca antropopresja oraz procesy naturalnej sukcesji są przyczynami zaniku jego dawnych siedlisk. Ujęty został na polskiej Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych oraz w Polskiej czerwonej księdze zwierząt z kategoriami CR – krytycznie zagrożony (Wiśniowski 2002, 2004).

B. lacerticida odnaleziono w Polsce na nowym stanowisku we wschodniej Polsce:

- FC80, Polesie, Sobibór, stacja kolejowa, 12 VII 2019, 1 ex. (fot. 1), leg. M. Hołowiński.

Osobnika złowiono na nasypie linii kolejowej, przebiegającym przez tereny piaszczyste z roślinnością o charakterze kserotermicznym (fot. 2). Pomimo intensywnych poszukiwań, nie odnaleziono większej liczby osobników. Może to być zarówno efektem nietypowych okoliczności znaleziska, jak i znacznych możliwości dyspersyjnych największego przedstawiciela nastecznikowatych w kraju.

Obserwacje drugiego autora wskazują, że w odpowiednich, ciepłych biotopach *B. lacerticida* nie jest rzadki. Gatunek spotykano dość licznie zarówno w rejonie śródziemnomorskim, jak i na Bałkanach (fot. 3). W Grecji *B. lacerticida* obserwowano na stanowiskach wybitnie nasłonecznionych, niekiedy ruderalnych, w pobliżu Morza Egejskiego, u podnóża masywu Gór Ossa, jak również na jego niższych zboczach:

- Grecja, Tesalia, Kokkino Nero vic., kilkanaście exx., 6-19 VII 2013, leg. J. Tatur-Dytkowski.

W Bułgarii gatunek obserwowano w południowo-zachodniej jej części (z dala od morza), w jednym z najcieplejszych miejsc w kraju, na stokach płaskowyżu o wystawie południowej:

- Bułgaria, Melnik vic., VI 2016, 4 exx., leg. J. Tatur-Dytkowski.

Fot. 1. Okaz *Batozonellus laterticida* znaleziony w Sobiborze (fot. M. Hołowiński).
Photo 1. Specimen of *Batozonellus laterticida* found in Sobibór (photo by M. Hołowiński).

Fot. 2. Biotop *Batozonellus laterticida* w Sobiborze (fot. M. Hołowiński).
Photo 2. Biotope of *Batozonellus laterticida* in Sobibór (photo by M. Hołowiński).

Fot. 3. Miejsca obserwacji *Batozonellus laterticida* w Grecji (u góry) oraz w Bułgarii (u dołu) (fot. J. Tatur-Dytkowski).

Photo 3. Sites of *Batozonellus laterticida* in Greek mainland (above) and Bulgaria (below) (photo by J. Tatur-Dytkowski).

Nasteczniki spotykano w środowiskach o dobrym nasłonecznieniu, jak leśne ścieżki, drogi i przydroża, skraje lasów, zadrzewienia, łąki graniczące z drzewostanami. Osobniki przeważnie intensywnie penetrowały roślinność zielną w poszukiwaniu pajaków będących żywicielami ich larw.

Ekspansja ciepłolubnych gatunków owadów w kierunku północnej Europy to najprawdopodobniej efekt postępujących zmian klimatu. Poszukiwania tego interesującego, termofilnego gatunku w ciepłych biotopach powinny przynieść odkrycia kolejnych jego stanowisk we wschodniej części kraju.

LITERATURA

- KOWALCZYK J.K. 1988. Nowe stanowiska w Polsce interesujących gatunków żądłówek Hymenoptera, Aculeata. Przegl. zool. 32, 2: 221-223.
- TWERD L. 2015. Nowe stanowiska zagrożonych gatunków żądłówek (Hymenoptera: Aculeata) na terenie rezerwatu „Jelonka” w północno-wschodniej Polsce. Parki nar. Rez. przyr. 34, 4: 87-98.
- WIŚNIEWSKI B. 2002. Pompilidae Nastecznikowate. In: GŁOWACIŃSKI Z. (Ed.). Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. IOP PAN, Kraków: 88-110.

- WIŚNIEWSKI B. 2004. *Batozonellus lacerticida* (Pallas, 1771) nastecznik żółtoskrzydły. In: GŁOWACIŃSKI Z., NOWACKI J. (Eds.). Polska Czerwona Księga Zwierząt. Bezkręgowce. IOP PAN, Poznań – Kraków.
- WIŚNIEWSKI B. 2009. Spider-hunting wasps (Hymenoptera: Pompilidae) of Poland. Diversity, identification, distribution. Wyd. Ojcowskiego Parku Narodowego, Ojców.
- WOLF H. 1971. Prodrum der Hymenopteren der Tschechoslowakei. Pars 10: Pompiloidea. Acta faun. entomol. Mus. Nat. Pragae, 14, suppl. 3: 1-73.

Summary

Batozonellus lacerticida (Pallas, 1771) is recorded from eastern Poland. One specimen was collected in Sobibór railway station in well insulated embankment with xerothermic vegetation in pine forest. Additionally new records from south-western Bulgaria (Melnik) and eastern Greek mainland (Kokkino Nero) are provided.

Adresy autorów:

Jan Tatur-Dytkowski
e-mail: tatur.dytkowski@gmail.com

Marek Hołowiński
Polna 5, 22-235 Hańsk
e-mail: holowinskim@tlen.pl

Marek Adamski, Jacek Wendzonka

PIERWSZE STWIERDZENIE GMACHÓWKI RUCHLIWEJ *COLOBOPSIS TRUNCATA* (SPINOLA, 1808) (*HYMENOPTERA*, *FORMICIDAE*) W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

THE FIRST RECORD OF *COLOBOPSIS TRUNCATA* (SPINOLA, 1808) (*HYMENOPTERA*, *FORMICIDAE*) IN LUBUSKIE VOIVODESHIP

Gmachówka ruchliwa (małpeczka kusa) *Colobopsis truncata* (Spinola, 1808) to jedyny reprezentant rodzaju w Europie. Jest gatunkiem termofilnym, nadrzewnym, związanym z jasnymi i suchymi lasami liściastymi, preferuje głównie rzadko rosnące dęby (*Quercus*). Kolonie zakładane w martwych gałęziach żywych drzew liczą sobie do 500 osobników (Czechowski et al. 2012). Cechą charakterystyczną królowych i kasty żołnierzy jest spłaszczenie przedniej części głowy, dzięki czemu posiada ona formę zatyczki służącej do blokowania otworu wejściowego gniazda (fot. 1).

Gmachówka ruchliwa jest gatunkiem śródziemnomorskim, zasiedlającym głównie Europę południową i część Afryki północnej, Azję Mniejszą, Kaukaz i bliski wschód. W Polsce znany z jedenastu stanowisk. Po raz pierwszy wykazano go w 2006 roku z Wrocławia na Dolnym Śląsku